

мр Марија Вукојичић-Лазар

Приказ књиџе

MODERNISM IN SERBIA: THE ELUSIVE MARGINS OF THE BELGRADE ARCHITECTURE, 1919–1941

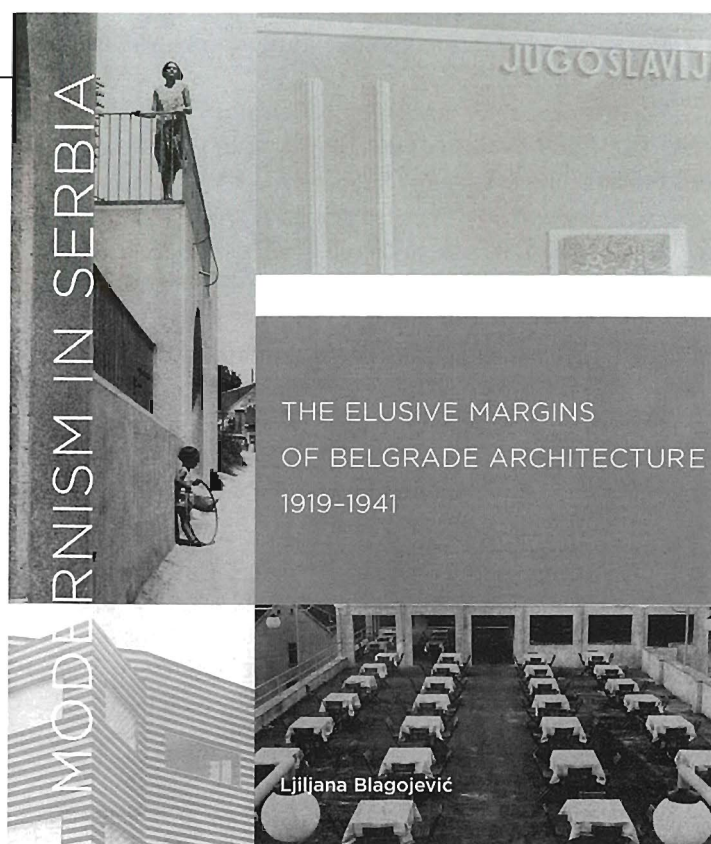
Аутор: Љиљана Благојевић

Назив књиџе: **Modernism in Serbia: The Elusive Margins of the Belgrade Architecture, 1919–1941**
(Модернизам у Србији: Елузивне маргине београдске архитектуре, 1919 – 1941)

Издавач: The MIT Press (Massachusetts Institute of Technology) у сарадњи са Harvard University Graduate School of Design. Cambridge, Massachusetts, 2003.

Књиџа је писана на енглеском језику; обима 286 страна, црно-беле илустрације, библиографија уз свако поглавље, index.

Књиџу архитектке Љиљане Благојевић, доцента на Архитектонском факултету Универзитета у Београду, оригиналног назива *«Modernism in Serbia: the elusive margins of Belgrade architecture, 1919–1941»*, која се налази пред нама, објавила су, у први пут оствареној сарадњи, два издавача која се у светским размерама слове најугледнијим када су у питању академска издања из домена теорије архитектуре и уметности уопште: *Massachusetts Institute of Technology (MIT Press)* и *Harvard University Graduate School of Design*. Рецензенти књиџе су знаменити теоретичари, историчари и критичари архитектуре и професори на светским универзитетима на тим предметима: Кенет Фремптон (Kenneth Frampton), Лебеус Вудс (Lebeus Woods), Петер Кофман (Peter Kaufman) и Акош Моравански (Akos Moravanszky). Зато значај ове књиџе

није само у њеном подстицају ка стицању нових сазнања о настанку и развоју модернизма у Србији, већ и у њеном будућем, пионирском деловању на стручну јавност, не само са простора Централне и Источне Европе, већ и света. Књиџа по први пут открива светском читалачком аудиторијуму путеве модернизма у српској архитектури, али и уметности уопште, и то на примеру развоја београдске модерне архитектуре између два рата.

Књиџу о српском модернизму, аутор временски започиње од друге деценија двадесетог века. То је доба промена токова југословенске (српске) историје уметности,

као и успостављања нових духовних простора, нове естетике, преокрета ка новој архитектонској форми и време опсесивне тежње ка »модерном стилу« као врхунцу (и крају) свих стилова. Појава модерне архитектуре у Србији, посебно у Београду, представља дисконтинуитет у односу на дотадашње токове на тлу Србије, али и модел који се разликовао од промовисаних модела европског модернизма. По речима аутора ово двојство је трајно обележило савремену београдску архитектуру. Из поглавља у поглавље аутор нас упознаје, с једне стране с уметничким тенденцијама тога доба у Србији, а с друге с политичким активизмом који је био уграђен у модерни покрет у оквиру кога је модерна архитектура требало да буде покретач социјалних реформи. Њена победа, као и стварање слике модерног Београда тридесетих година, означили су почетак »европеизације« средине на свим урбаним нивоима.

Књига садржи: Захвалницу (*Acknowledgments, сџр. VIII–IX*), Увод (*Introduction, сџр. X–XIII*), а потом следе пет поглавља : 1. Помак (*Shift, сџр. 2–23*); 2. Конструкт (*Construct, сџр. 24–79*); 3. Изложеност (*Exposure, сџр. 80–123*); 4. Модел свакодневице (*Byt mode, сџр. 124–189*); 5. Полазак (*Departure, сџр. 190–225*). Следи, Визија (*Vision, сџр. 226–231*) као једна врста закључка, али и подстрека будућем пажљивијем и стручнијем приступу у вредновању и заштити модерне архитектуре, као једном од важних слојева градитељског наслеђа Београда. Књига се завршава напоменама уз свако поглавље (*Notes, сџр. 232–273*), пореклом исустрација (*Illustration credits, сџр. 274–276*) и индексом имена и појмова (*Index, сџр. 278–286*).

Прво поглавље – Помак, подељено је на два потпоглавља : 1.1 Појам племенитог дивљака (*The Notion of the Noble Savage*) и 1.2 Концепт Барбарогенија (*The Concept of Barbarogenius*). У оквиру овог поглавља аутор нас упознаје с феноменом зенитизма, као парадигме авангарде на нашем тлу, а у том контексту и са делом Јосифа Клека (*Josip Seissel*), које је по мишљењу аутора од важности у сагледавању настанка и развоја београдске модерне архитектуре.

Друго поглавље – Конструкт, чине три потпоглавља: 2.1 Случај Еслингер (*The Eslinger Case*), 2.2 Унутрашњи идентитет (*Interior Identity*) и 2.3 Групни идентитет (*Group Identity*). Процес прихватања модерне архитектуре у Београду, као и у Европи, започиње израдњом породичних кућа. Аутор нам представља кућу архитектке Милана Злоковића, доводећи је у везу и са покретом надреализма у Србији. Успостављање нових уметничких принципа, негирање академског традиционализма и миметичког идеала, Љиљана Благојевић приближава читаоцу кроз рад београдску Групу архитектата модерног правца (ГАМП) у

Београду. Бројни пројекти, изложбе и наступи чланова Групе успоставили су модерни дух у Београду између два светска рата и, по речима аутора, показали да модерна архитектура није само пролазна мода, већ неминовност напретка и развитка друштва. Овој групи, аутор приписује највећи значај у промовисању идеја архитектонског модернизма у Београду, између два светска рата.

Треће поглавље – Изложеност, кроз три потпоглавља и то: 3.1 Расејани поглед на слику нације на светским изложбама (*A Distracted Gaze over the Image of the Nation at the World Expositions*), 3.2 Лепота (ни) је у очима посматрача (*Beauty Is (Not) in the Eyes of the Beholder*) и 3.3 Никола Добровић (1897–1967): Латерални удар (*Nikola Dobrović (1897–1967): The Lateral Impact*), поступно, кроз примере, аутор аргументује значај архитектата, писаца, интелектуалаца школованих у иностранству у доношењу модернистичког духа Београду. У контексту тога, посебно потпоглавље аутор посвећује делу архитектке Николе Добровића.

Четврто поглавље – Модел свакодневице, бави се једном од главних тема модерне архитектуре: преиспитивањем основне функције архитектуре-функције становања. Кроз праксу стварања новог простора становања и новог односа функција-форма и конструкција куће, радикалне идеје модерне архитектуре постају општеприхваћене у Београду. Модерне куће и виле аутор наводи као »доказ« спремности модерне архитектуре у преузимању пројеката стамбених насеља, пословних и јавних објеката итд. Поглавље је подељено на три потпоглавља: 4.1 Проблем становања (*The Problem of Dwelling*), 4.2 Патерни становања (*The Patterns of Dwelling*) и 4.3 Драгиша Брашован (1887–1965): Господар стилова (*Dragiša Brašovan (1887–1965): The Style Master*). Посебно потпоглавље је посвећено делу архитектке Драгише Брашована с циљем прецизнијег сагледавања тренутка победе модернизма (1930-их) и тренутка преузимања улоге водећег правца на нашем тлу.

Пето поглавље – Полазак, подељено је као и претходно у три потпоглавља: 5.1 Милан Злоковић (1898–1965): Архитекта и његов брод (*Milan Zloković (1898–1965): The Architect and His Ship*), 5.2 Кућна правила (*The House Rules*) и 5.3 Спремност за полазак (*Readiness to Depart*). Предмет ауторове подробне анализе у овом поглављу је дело архитектке Милана Злоковића, чији је сопствени модерни израз био важан корак у удаљавању од површног прибегавања формалистичкој примени принципа модерне архитектуре. Дело Милана Злоковића није само пуко превођење модерне архитектуре на серију правила »модерног стила«, већ успостављање сопственог модерног израза који највише приближава београдску архитектуру европским стремљењима. Аутентичношћу решења,

по мишљењу аутора, издвајају се његови пројекти породичних кућа у којима је развијен концепт »просторног плана«.

Књига Љиљане Благојевић »*Modernism in Serbia: the elusive margins of Belgrade architecture, 1919–1941*« је прожета црно белим фотографијама, цртежима основа, пресека и изгледа. Значајни извори за проучавање овог периода, а самим тим и за настанак ове књиге, били су: реализовани објекти, архивска, хемеротечка, фототечка грађа, објављени историографски радови, заоставштине српских архитеката и уметника, предавања, интервјуи и други подаци који су прикупљани током вишегодишњег рада. Систематично и стрпљиво она је обимни и разноврсти материјал прикупила, и на основу посматрања кроз шири формативни и референтни оквир развоја модерног правца, анализирала, вредновала и на методоло-

шки утемељен начин изложила. Сажето, уз научну аргументацију. Приликом навођења извора и литературе, историографским приступом, аутор је обогатио нашу стручну литературу, али је дао и посебан допринос светској литератури у домену савремене српске архитектуре и уметности уопште.

Вредност ове књиге је и у критичко-расправном и компаративном аспекту тумачења, не само београдске архитектуре, између два светска рата, већ београдске уметничке сцене уопште. Осим што представља допринос нашој досадашњој стручној литератури, књига Љиљане Благојевић, иза које стоје издавачи и рецензенти светског реномеа, има важну мисију и у указивању светској стручној и широј јавности на домете модерне српске архитектуре и уметности, у периоду опште модернизације, а на примеру Београда између два светска рата.